

În linie dreaptă: Conservatorul Petru Th. Missir și statul reprezentativ

Abstract

Junimistul Petru Th. Missir (1856-1929) e sortit să devină unul dintre cele mai importante repere ale oricărei mișcări de renaștere națională românească. Cunoscut până acum doar unui mănușchi firav de specialiști, Missir e un gânditor conservator a cărui recuperare nu are nimic de a face cu sentimentalismul de arhivă. Missir nu e un autor care trebuie scos din uitare, ci un gânditor care ne poate smulge din amnezie. Asemenea oricărui conservator autentic, Missir e interesat de realitate și de lupta împotriva falsificării ideologice și, de fapt, a realității, realitatea având de a face și cu trecutul, prezentul și potențialul unei națiuni, așadar, cu semnificația ei.

Cuvinte-cheie: Petru Th. Missir, Junimea, conservatorism, ideologie, realitate, națiune.

Conservatory Peter Th. Missir and representative state. Petru Th. Missir (1856-1929) is destined to become one of the most important marks of any national resurrection movement. Known until now by a small group of specialists, Missir is a conservative thinker whose recovery has nothing in common with the archive's sentimentalism. Missir is not an author, who must be kept out from oblivion, but a scholar, who saves us from amnesia. As any veritable conservative, Missir is interested by reality and the battle against the ideological forgery and, in fact, of the reality itself, reality being related with the past, present and the potential of a nation, with its sense.

Keywords: Petru Th. Missir, Junimea, conservative, ideology, reality, nation.

1. Intrare la un om întreg

Junimistul Petru Th. Missir (1856-1929) e sortit să devină unul dintre cele mai importante repere ale oricărei mișcări de renaștere națională românească. Cunoscut până acum doar unui mănușchi firav de specialiști,¹ evocat de Nicolae Iorga drept o figură "din vremea oamenilor întregi"², Missir e un gânditor conservator a cărui recuperare nu are nimic de a face cu sentimentalismul de

arhivă. Missir nu e un autor care trebuie scos din uitare, ci un gânditor care ne poate smulge din amnezie.

Bio-bibliografia lui Missir e impresionantă. Născut la Roman pe data de 8 octombrie 1856, într-o familie de origine armeană, Missir a "isprăvit" liceul și Facultatea de Drept la Iași. În 1879 obține doctoratul în Drept, cu *summa cum laude*, la Universitatea din Berlin. Membru al Junimii, apropiat al lui Titu Maiorescu și Petre P. Carp, prieten

*

1 Vezi articolul pe care i-l dedică Dan Mănuță în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Române, 1979, p. 581-82; Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 559; Victor Durnea, "C. Stere colaborator al junimistei Era nouă", în *Cultura*, nr. 47/27 nov. 2008, p. 12-13.

2 Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, 1936, III, p. 291-92.

de-o viață cu I. L. Caragiale, Missir a fost și protectorul lui Mihai Eminescu în ultima parte a vieții acestuia. Și-a început cariera ca magistrat la Iași (1880-84), a predat drept natural, drept internațional și filosofie juridică la Universitatea din Iași și drept internațional privat la Universitatea din București. A făcut parte din "comisiunile pentru negocierea unei convenții de comerț cu Turcia" și a fost reprezentantul României la conferințele de drept internațional privat ținute la Haga în anii 1893, 1894, 1900 și 1904. Datorită activității sale la aceste conferințe, a fost ales membru asociat al Institutului de Drept Internațional. A fost vicepreședinte al Senatului în 1910. A fondat, alături de N. Volenti și de A. C. Cuza, săptămânalul junimist *Era nouă* (1889-1900), devenit din 1891 publicație apropiată de Partidul Constituțional, care grupa o dizidență conservator-junimistă condusă de Petre P. Carp și din care făceau parte Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman, Theodor

Rosetii, Iacob Negruzzi (în 1900, gruparea s-a întors la sănul Partidului Conservator). Missir a colaborat la *Revista de drept și sociologie* și a fost autorul a 17 cărți și broșuri, unele în colaborare cu C. G. Dissescu sau Take Ionescu. În 1926, a fost ales membru de onoare al Academiei Române. Prima antologie a scrierilor lui Missir, editate și inedite, a apărut abia acum, odată cu lansarea solidei ediții de *Scrieri literare și politice* (Iași, Editura Convorbiri literare, 2010, 430 pagini) publicate de curajosul editor Cassian Maria Spiridon și îngrijite și prefațate cu obișnuita acribie și cu eleganță stilistică de modă veche de istoricul literar Liviu Papuc, din al cărui studiu introductiv am și rezumat datele bio-bibliografice de mai sus.

Asemenea oricărui conservator autentic, Missir e interesat de realitate și de lupta împotriva falsificării ideologice și, de fapt, a realității, realitatea având de a face și cu trecutul, prezentul și potențialul unei națiuni, aşadar, cu semnificația ei.³ Missir cen-

³ Robert Penn Warren scria că, de vreme ce orice identitate se dezvoltă în timp, disprețul față de trecut aduce după sine o identitate, personală sau națională, fictivă (de genul celor promovate de susținătorii "patriotismului constituțional" și ai "proiectelor de țară" fără dimensiune istorică, disprețuită drept "păpușă", "făcișă" s.a.m.d.). Warren precizează că într-o lume "răuă" și "istorică", evazionismul sau oportunismul fac imposibilă orice "semnificație" sau "importanță" a lumii: "Într-o lume a prezentului continuu, în care pasivitatea e întreținută de o dietă intensă de senzații și noutăți, semnificația, care prin natura ei se referă la trecut și la viitor, devine insignifiantă" (*Poetry and Democracy*, Cambridge, Harvard University Press, 1975, p. 56, 87). Warren notează că "publicul" e singura entitate care poate locui în prezentul etern al globalizării, adică al unei lumi care a înlocuit timpul și locul prin "spațiu", care a eradicat istoria de dragul creșterii indicatorilor economici. "Publicul" e o entitate abstract-iresponsabilă și deci potrivită determinismului neocolonial globalizant. Citându-l pe Kierkegaard, Warren arată că, spre deosebire de o persoană sau de o națiune, "publicul" nu poate fi reprezentat: "În 1846, în lucrarea *Epoca actuală*, Soren Kierkegaard scria despre natura publicului și despre relația lui cu sinele. Publicul, spunea el, e o entitate care nu poate fi scrutată; nu poate fi nici măcar reprezentată, pentru că e o abstractiune". Când epoca în care trăim e, așa cum declara Kierkegaard despre propria lui epocă, "amorfă și distrugătoare a oricărui lucru concret, publicul devine totul și se presupune că include totul". Apoi continuă prin a examina natura abstractiunii care e "publicul": "O generație, un popor, o adunare a poporului, un grup de oameni sau un om sunt responsabili pentru ceea ce sunt și pot fi făcuți să se rușineze dacă sunt lipsiți de constanță și de loialitate; dar un public rămâne un public". Când o persoană e "cu adevărat ceea ce e, nu face parte din public. Constituit din indivizi aflați la momentul în care nu sunt nimic, publicul e un fel de gigantic ceva, un hău abstract și vid care e totul și nimic" (Kierkegaard, citat de Warren în *Poetry and Democracy*, p. 61). Prin urmare, transformarea românilor în "public" în ultimii douăzeci de ani, transformare operată nu doar de "moguli", ci și de "elitele de dumping" fabricate de un întreg aparat mediatic, are drept rezultat de-responsabilizarea noastră. Ca națiune, am putea fi responsabili pentru opțiunile noastre. Ca "public", nu suntem. Așadar, nimeni din cei care au contribuit la transformarea românilor din națiune în "public" nu are dreptul să spună că români sunt "de vină". Silit să trăiască în interval, acolo unde spațiul și timpul sunt abolite și funcționează doar determinismul golului, "publicul" român nu e responsabil de nimic. Despre eliminarea timpului local de dragul standardizării orarului la cererea căilor ferate, vezi Jack Beatty, *Age of Betrayal. The Triumph of Money in America, 1865-1900*, New York, Knopf, 2007, p. 3-6. "Damn Vanderbilt's time! We want God's time", strigau cetățenii americanii, convinși că, odată ce au pus mâna pe timp, marelile corporații lucrând mâna cu statul vor reuși să standardizeze totul.

zurează și falsificarea pseudo-sincronistă, "modernistă" a vietii românilor, și termenii politici în care se traduce realitatea românească a vremii lui. Denunță, aşadar, nu doar formele fără fond, ci și fondurile informe, nu doar ideile găunoase, ci și viața găunoasă, nu doar corupția de drept, ci și pe cea de fapt. Ca atare, tocmai pentru că refusează politică pur ideologică sau oportunistă, care distorsionează realitatea printr-un set

de prezumții teoretice sau de imperitive străine țelurilor unei națiuni, Missir e preocupat de chestiunea statului reprezentativ, pe care o tratează din perspectivă politică, economică și culturală.

Din punct de vedere etimologic, a reprezenta vine de la verbul latinesc *repraesentare*, care înseamnă: 1. a face prezent ceva/pe cineva absent; 2. a întruchipa valori și concepte abstracte.⁴ De aici decurg și cele două

⁴ Pentru un excurs etimologic asupra valențelor reprezentării, precum și pentru o trecere în revistă a unor modele politologice de reprezentare, vezi Hanna Fenichel Pitkin, *The Concept of Representation* (1967), Berkeley, University of California Press, 1972, p. 241-252.

valențe ale statului reprezentativ democratic, și anume:

1. obligația de a reprezenta cetățenii, de a face prezenți în actul politic cetățenii, altminteri absenți de la luarea deciziilor politice, ocupați cu munca și viața de familie;
2. obligația de a reprezenta cetățenilor, de a întruchipa anumite valori, anumite competențe și decente care stau la baza unei societăți sau națiuni.

Reprezentanții națiunii, aleșii noștri în cazul unui regim republican parlamentar precum al României, trebuie să acționeze atât în numele nostru cât și pentru noi. În primul caz, reprezintă voința noastră. În al doilea caz, trebuie să reprezinte, să înlătureze valorile noastre.

În primul caz, limita acțiunii lor e clară: e cea a unui mandat limitat conform căruia alesul, sau mai bine zis agentul, nostru face doar ceea ce vrea poporul să se facă, duce la îndeplinire, pentru popor, voința poporului. În al doilea caz, mandatul reprezentantului nu e limitat de voința noastră, ci de valorile noastre, pe care are a le reprezenta, a ni le reduce în fața ochilor, a ni le reaminti, a le pune la lucru chiar și în cazul în care le-am uitat sau în care voința noastră le nescotește.

În cazul lui Missir, perspectiva politică asupra statului reprezentativ identifică modul în care se poate reprezenta politic realitatea fără a o distorsiona. Missir descrie un sistem de circulație a valorilor (elitele politice, administrative etc.) sau "cum se leagă acest sistem [constituțional reprezentativ, n. M.P.] cu societatea în mijlocul căreia se aplică, câtă putere politică îi dă el și cui

anume o să acea putere."⁵ Din perspectiva conservatoare a lui Missir, statul are o misiune culturală dacă e stat reprezentativ, adică un stat preocupat cu adevărul reprezentării și cultivarea realității. Sau, după cum spune Missir, există un "principiu generalmente admis, că statul are de îndeplinit certe misiuni de ordine, de asistență și de cultură pentru societate"⁶. Perspectiva economică asupra statului reprezentativ ne arată cum putem cultiva realitatea pentru a-i spori valoarea, pentru a îmbunătăți viața cetățenilor. Iar perspectiva culturală ne arată ce e realitatea, ce și mai ales care sunt valorile și modurile de viață care trebuie să își găsească reprezentare politică la nivel de stat.

Toate trei perspectivele au în vedere, ca orice perspectivă conservatoare, în primul rând aspectul calitativ, nu doar pe cel cantitativ. În antologia de față, perspectiva politică apare, de exemplu, în lucrările *Regimul reprezentativ. Disertație citită la deschiderea cursurilor anului școlar 1888-1889 ale Universității de Iași* (Iași, 1888) și *Partizile politice sub regimul reprezentativ* (Iași, 1888).

Perspectiva economică apare, printre altele, în lungi eseuri critice publicate în *Con vorbiri literare* pe marginea scrierilor național-liberalului P.S. Aurelian, ale lui A.C. Cuza sau Karl Marx. În fine, perspectiva culturală străbate tot șirul editorialelor publicate în *Era nouă* - care dezbat, de exemplu, chestiuni legate de "Autoritatea adevărului în discuțiile politice" -, dar și numeroasele pagini inedite, despre naționalism, de exemplu, descoperite de Liviu Papuc în arhiva Muzeului Literaturii din Iași.

5 Petru Th. Missir, *Scrieri literare și politice*, ed. Liviu Papuc, Iași, Editura Con vorbiri literare, 2010, p. 156.

6 Missir, *Scrieri literare și politice*, p. 157.

7 Missir, *Scrieri literare și politice*, p. 157.

8 Missir, *Scrieri literare și politice*, p. 163.

9 Traian Herseni, *Teoria monografiei sociologice* (1934), în Dimitrie Gusti, Traian Herseni, Henri H. Stahl, *Monografia – Teorie și metodă*, București, Paideia, 1999, p. 79.

10 Mihai Eminescu, "Căutând a explica..." (*Timpul*, 6 august 1881), în *Opere politice*, ediție alcătuită de Cassian Maria Șpiridon, Iași, *Timpul*, 1997-99, 3, nr. 1, p. 45. "Semihărța rău diccea, și urmărișa pînă la prin mediu străin, decrepitudinea ce s-ar produce plantând un stejar la loc băltoș și supunându-l la regimul salciei comune", își continuă Eminescu gândul în articolul «Pseudo-Românul» în «semibarbaria» lui..." (*Timpul*, 25 octombrie 1881), în *Opere politice*, I, p. 68.